

שוב מצאתי שהח"ח בספרו אהבת חסד (ח"א פ"ה נתיב החסד ס"ק י"ב) מביא דברי הרמ"א בתשובה הנ"ל וסיים ע"ז וז"ל, "ודע דנ"ל דוקא בדבר שאין מקחו ידוע, (צריך להקדים למכור או לקנות אצל הישראל אפי' שמהנכרי ירויח יותר), אבל בדבר שמקחו ידוע, והכנעני רוצה ליתן לו כפי המקח, והישראל רוצה שיוזיל לו המוכר מן המקח, לא צייתה עליו התורה בזה, דאפי' אם לא היה כאן הכנעני, ג"כ אין מחויב להוזיל, וכן לענין אם יכול לקנות מן הכנעני כפי המקח הידוע, והישראל המוכר רוצה שיוסיף לו מעט, אין מחויב בזה. ע"כ.

ולענ"ד יש להסתפק דאולי רק כשהישראל מבקש כפי המחיר המקובל בשוק, ומצא נכרי שימכור לו בזול במחיר מציאה, אז צריך לקנות אצל הישראל, דכיון שהישראל אינו דורש ממנו אלא כפי המקובל בשוק, לא נחשב שמפסיד ממון כשקונה אצל הישראל, אבל בדבר שאין מקחו ידוע, שיש שמוכרים ביוקר מעט ויש מוכרים בזול, א"צ לקנות אצל היהודי כשהוא מוכר ביוקר יותר מהנכרי.

מיהו אם ההפרש בין מה שדורש הישראל לבין מה שדורש העכו"ם הוא שתות, בזה בכל גוונא א"צ להקדים לקנות אצל הישראל, ואפי' כשהעכו"ם מוכר במחיר מציאה והישראל דורש כפי המחיר המקובל, וכמ"ש באהבת חסד שם, דכוונת הרמ"א דוקא "היכא דהוא נוגע רק לדבר מועט, דאי לאו הכי פשוט וברור דאין מחויב בדבר הזה". ונלע"ד דעד שתות הרי"ז דבר מועט וכדחזינן בעלמא דעד שתות אי"ז אונאה.

ובעיקר גדר החיוב, להקדים לקנות אצל עמיתך, נלע"ד דזהו בגדר מצוה, אבל לא עשאתו התורה למצוה חיובית לגמרי, עד שמי שעבר עליה הרי הוא מבטל מ"ע ממש,

אלא אי"ז רק בגדר מצוה. [וע"ע בדברינו ח"ב סי' תשכ"ב מה שהקשינו על הרמ"א מהא דפסק השו"ע (חו"מ סי' קע"ה סמ"א) לענין מצרנות שאין חייב למכור שדהו לישראל, אם הישראל משלם פחות והעכו"ם מוכן לשלם יותר מהישראל. ולפי"ד כאן דאי"ז חיוב גמור להקדים לקנות לישראל, א"כ מיושב שפיר די"ל דהא דכתב השו"ע שם מיירי רק לענין שאיננו יכולים לכופו למוכרה לישראל כשהעכו"ם מוסיף בדמיה יותר, וכן מצאתי שכתב באהבת חסד שם עיי"ש. וע"ע בדברינו בח"ב סי' תשכ"ב שהבאתי מפי' קרבן אהרן על התו"כ שכתב שהדרשה בתו"כ הוא רק רמז בקרא לעיצה טובה בעלמא להתעסק עם הישראל שנושא ונותן באמונה. וע"ע בדברינו בח"א סי' תת"ה].

סימן רפו

בעה"ב ששכר פועל והתנה עמו שלא יקבל פיצויים

קיבלתי דבריו שכותב אודות בעה"ב ששכר פועל והתנה עמו שלא יקבל פיצויים, ומביא מכמה רבנים שהורו שהתנאי חל, ואם יפטר הפועל אין הפועל יכול לתבוע פיצויים, ואף שלפי חוקי המדינה אין בכח העובד לוותר על זכות הפיצויים שמגיע לו ממעבידו ולא מועיל מה שהתנה מראש עם העובד שלא ישלם פיצויים, אין להתחשב בחוק הואיל והוא נוגד את דין התורה, שלדין התורה כל תנאי שהתנה בדבר שבממון תנאו קיים (כתובות נו.).

ולע"ד יש לצדד שאין הדין כן, דהחיוב מדין תורה לתשלום פיצויים אינו רק מפני שבשכירות פועלים הכל כמנהג המדינה (חו"מ סי' של"א), והיינו שכל ששוכר לפועל בסתמא

הנדר תנאי

כמו שבי"ד תיקנו תקנה להשיב גניבה לאחר יאוש ושינוי רשות).

ומעתה כיון דהחייב לתשלום פיצויים הוא משום שבי"ד תיקנו תקנה לטובת הפועלים לשלם להם פיצויים, יש לצדד דכלול בתקנה זו שלא יועיל מה שהמעביד התנה מראש שלא ישלם פיצויים, דאל"כ תיבטל לגמרי תקנת הפיצויים, שכל מעביד ידרוש שאינו מסכים לשוכרו לפועל רק אם יוותר על הפיצויים, ולכן יש לצדד שבתקנת הבתי דינים בזמנינו שהסכימו שיש לקיים המנהג לשלם פיצויים שזהו הצדק והיושר, כלול בזה שהבי"ד מסכימים שלא יועיל להתנות מראש עם הפועל לוותר, וכיון שתיקנו כן בי"ד, לכן גם אם התנה עם הפועל לוותר על הפיצויים חייב לשלם הפיצויים וצ"ב.

מיהו נראה דהא דכלול בתקנת בי"ד שלא יועיל תנאי לויתור על הפיצויים, כל זה דוקא אם הדרישה לויתור על הפיצויים בא מצד הבעה"ב, והיינו שהתנה שאינו שוכרו לפועל אלא אם יוותר על הפיצויים, דע"ז אמרינן כמשנ"ת דאם יועיל התנאי הרי תיבטל התקנה לתשלום הפיצויים, שכל מעביד לא יקח פועלים רק אם יסכימו לדרישתו לוותר על הפיצויים, ולכן יש לצדד דבכלל תקנת בי"ד שלא יועיל להתנות כן. אבל אם זה בא מצד הפועל, והיינו שהפועל מדעת עצמו רוצה שעבודתו תהא לא רשמית (שלא יוכר במשרדי הממשלה כדי שלא יצטרך לשלם מס וכדומה), וכיון שע"ז הבעה"ב מפסיד בתשלום הפיצויים, (שאצל הפועלים הרשמיים סדר תשלום הפיצויים הוא ע"י שבעה"ב מפריש כל חודש סכום מועט לקרן ממשלתי ואח"כ אם מפטר פועל הרי שמקבל התשלומים מאותו קרן, אבל בפועל לא רשמי הרי שאם הבעה"ב ישלם פיצויים עליו להפסיד כל הסכום מכיסו), לכן אומר הפועל לבעה"ב

כוונתו שיהא תנאי השכירות כפי מנהג המדינה, ולכן כיון שמנהג המדינה לשלם פיצויים, חייב לשלם פיצויים, ולפי"ז נמצא דאם התנו ביניהם שלא יהא השכירות כמנהג המדינה ולא ישלם פיצויים, לא נתחייב לשלם כמנהג המדינה וא"א לתובעו פיצויים. אלא לענ"ד נראה כמ"ש במנחת יצחק (ח"ו סי' קס"ז) דהחייב לשלם פיצויים, הוא ע"פ מש"כ הש"ך (שנ"ו ס"ק י') על דברי הרמ"א דנהיגי עכשיו להחזיר כל גניבה אפי' לאחר יאוש ושינוי רשות מכח דינא דמלכותא, וכתב ע"ז הש"ך דאע"ג דלא אמרינן דינא דמלכותא מה שהוא נגד דין תורתנו, "מ"מ י"ל דהאי מנהג הוא שנתקן כך ופשיטא דיש ביד הדור לתקן תקנות, ועוד דגם בדינא דמלכותא הוא כן" עכ"ל. וכוונת הש"ך שנהגו להחזיר הגניבה אפי' לאחר יאוש ושינוי רשות ואחר שנהגו כן קיבלו הבי"ד המנהג, וכשבאו לדון לפניהם היו פוסקים לגנב להחזיר אפי' לאחר יאוש ושינוי רשות כפי המנהג, וזה הוי כתקנת בי"ד לקיים המנהג, ומעתה יש עלינו חיוב לקיים המנהג מצד שכן תיקנו בי"ד, ועוד דגם בדינא דמלכותא הוא. וא"כ ה"נ בנד"ד, מאחר שמנהג המדינה לשלם פיצויים ונתקבל מנהג זה בבתי דינים שהבי"ד פוסקים כן לשלם פיצויים, והיינו שהבי"ד הסכימו שיש לנהוג כן כיון שזהו צדק ויושר שכשמפטרים פועל יש לשלם לו פיצויים, זה הוי כמו שבי"ד תיקנו לקיים המנהג לשלם פיצויים, ומעתה החייב לשלם פיצויים הוא משום שבי"ד תיקנו כן, ועוד דזהו דינא דמלכותא וכעין מש"כ הש"ך הנ"ל. (וס"ל למנחת יצחק דאין כוונת הש"ך דבי"ד ישבו ותיקנו דחייבים להשיב גניבה לאחר יאוש ושינוי רשות, אלא אחר שנתפשט לנהוג להשיב גניבה לאחר יאוש ושינוי רשות קיבלו בי"ד המנהג והיו פוסקים כפי המנהג, וזה הוי